

ศิลาจารึกสำโรง 3 หลัก 3 ภาษา ที่สามแยกเก้าเล้ง สงขลา

สมาน อู่งามสิน

นครา ซิงกอร่า (Nagara Singora)

สงขลา เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และเป็นเมืองหน้าด่านที่เป็นจุดบรรจบของสองวัฒนธรรมหลัก พุทธ อิสลาม ซึ่งประกอบด้วยสามกลุ่มชาติพันธุ์หลัก ไทย มลายู จีน ที่ต่างมีวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของตนเอง แต่ก็ร่วมกันสร้างชาติและสังคมพหุวัฒนธรรมที่อารยะ มีหลักฐานโบราณคดีหลายอย่างที่ยังหลงเหลืออยู่เป็นเครื่องพิสูจน์ถึงสิ่งที่เคยเกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์เมืองสงขลาจวบจนถึงทุกวันนี้

พิริยะ ไกรฤกษ์ (2543, น. 36-38) นักประวัติศาสตร์ศิลปะคนสำคัญของไทย เคยเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน และวัฒนธรรมเมืองสงขลาสมัยที่เป็นเมืองโบราณสทิงพระไว้ว่า

“แบ่งได้เป็น 2 ยุค คือยุคก่อนเมืองสทิงพระ (พุทธศตวรรษที่ 4-11) เป็นยุคการก่อตั้งชุมชนของคนที่ย้ายมาจากทางเหนือเป็นกลุ่มชนที่นิยมปลูกข้าว ทำการค้าทั้งทางทะเลและทางบก ยังไม่มีศิลปวัตถุในยุคนี้ อีกยุคหนึ่งคือ ยุคเมืองสทิงพระ (กลางพุทธศตวรรษที่ 11-ปลายพุทธศตวรรษที่ 19) สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ

ยุคเมืองสทิงพระระยะที่ 1

ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 11 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 14 พบว่ามีการก่อสร้างอาคารด้วยอิฐและมีการพัฒนาระบบคลองและทางน้ำที่ใช้เดินเรือ เพื่อให้การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศสะดวกขึ้น มีการพบเครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำตาลและสีเขียวของจีนสมัยราชวงศ์ถัง และได้พบจารึกภาษามอญอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-13 แสดงว่ามีคนเชื้อสายมอญอยู่อาศัยที่สทิงพระ และประติมากรรมของสทิงพระยุคนี้ได้รับอิทธิพลทวารวดี

ยุคเมืองสทิงพระระยะที่ 2

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 เริ่มจากการสร้างกำแพงเมืองระหว่างปลายศตวรรษที่ 14 ถึงต้นศตวรรษที่ 15 มีการขยายพื้นที่เกษตรกรรม พบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่งจำนวนมาก เมืองสทิงพระสมัยนี้มีความสัมพันธ์กับชาวเจียงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากชาว โดยเฉพาะชาวภาคกลาง แต่หลังจากปลายพุทธศตวรรษที่ 15 ในชาวเกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครองจากชาวภาคกลางไปยังชาวภาคตะวันออก ทำให้ความสัมพันธ์กับคาบสมุทรมลายูเสื่อมถอยไป ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17-19 พบร่องรอยประติมากรรมที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลพบุรี 2-3 ชิ้น แสดงถึงอิทธิพลจากดินแดนที่ราบลุ่มแม่น้ำในภาคกลางที่แผ่ขยายลงมา

ยุคเมืองสทิงพระระยะที่ 3

ระหว่างต้นถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 มีการซ่อมกำแพงอย่างเร่งรีบหลังชาวสยามโจมตีอีกครั้งหนึ่ง มีหลักฐานระบุว่า สยามเข้าโจมตีหลายครั้งในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 สันนิษฐานว่า หลังจากอยุธยาเสียกรุงเมืองสทิงพระได้แล้ว เมืองนี้ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นพัทลุง”

นับแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 22 จนถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 23 สมัยเมืองสงขลาเก่าหัวเขาแดง มีบันทึกการก่อตั้งเมืองสงขลาสมัยเริ่มแรกที่บริเวณปากอ่าวสงขลาด้านเหนือ หรือฝั่งหัวเขาแดงเขตอำเภอเมืองที่ติดต่อกับอำเภอสิงหนครในปัจจุบัน ผู้ก่อตั้งเมืองสงขลาหัวเขาแดงเป็นมุสลิม

“ในปลายสมัยแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ “ท่านสุลต่านสุลัยมาน” เป็นบุตรของท่านโมกุลเชื้อสายอาหรับตั้งตัวเป็นสุลต่านแห่งเมือง “สุลัย” ในชวากลาง ใกล้กับกรุงโยกยาการตา ได้เกิดพิพาทกับพวกเดินเรือโปรตุเกส ซึ่งเข้าไปบังคับซื้อสินค้าพื้นเมืองตามเมืองต่าง ๆ ในชวา และได้เกิดการต่อสู้กันขึ้น ท่านสุลัยมานพ่ายแพ้ จึงพาครอบครัวและบริวารหลบหนีแล่นเรือเข้าสู่อ่าวไทย รว. พ.ศ. 2145 และได้มาขึ้นบกที่แถบอำเภอสงขลา (เขตจังหวัดสงขลาปัจจุบัน) จัดตั้งบ้านเรือนขึ้นในบริเวณนั้นซึ่งเคยเป็นเมืองพัทลุงเก่าอยู่ก่อน เจ้าพระยาณรงค์ศรีธรรมราช ซึ่งเป็นผู้ดูแลพระราชอาณาจักรในภาคนี้ ยอมรับอำนาจปกครองของท่านสุลต่านสุลัยมาน และได้แจ้งเรื่องราวเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา และได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ท่านสุลต่านสุลัยมานเป็นเจ้าเมืองพัทลุงเมื่อ พ.ศ. 2163... ต่อมาเมื่อพระเจ้าปราสาททองโปรดเกล้าฯ ให้ออกญาเสนาภิมุข (ยามาดา นางมาซา) มาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และออกญาเสนาภิมุขขอทอดอำนาจกับท่าน สุลต่านสุลัยมานซึ่งไม่ค่อยพอใจพระเจ้าปราสาททองอยู่ก่อนแล้ว จึงประกาศแข็งเมืองอีกเป็นเมืองที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2185 เมื่อพระยาณรงค์ศรีธรรมราชกราบทูลมาว่าเมืองพัทลุงแข็งเมืองก็โปรดเกล้าฯ ให้กองทัพในหัวเมืองภาคใต้ร่วมกันปราบปรามก็พ่ายแพ้แก่สุลต่านสุลัยมานถึงสองครั้ง คือในพ.ศ. 2191 และ พ.ศ. 2198... ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระดำริว่า ในราชอาณาจักรเดียวกันจะมีสุลต่านอีกองค์หนึ่งในพระราชอาณาเขตของพระองค์มิได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทัพหลวงยกไปพร้อมกับทัพหัวเมืองภาคใต้โดยมีกองอาสาโปรตุเกสและดัตช์ ร่วมด้วยยกไปปราบเมืองพัทลุง จนได้รับชัยชนะเมื่อ พ.ศ. 2223... ท่านสุลต่านสุลัยมานถึงแก่อสัญกรรมเมื่อพ.ศ. 2211 หลังจากครองเมืองพัทลุงมา 46 ปี หลังจากท่านสุลต่านสุลัยมานถึงแก่อสัญกรรมแล้ว ท่านมุสตาฟา บุตรชายคนโตของท่านสุลต่านสุลัยมานก็ขึ้นเป็นสุลต่านแทน ได้เข้าสวามิภักดิ์ต่อกรุงศรีอยุธยา...” (เกษม ทั่วมประณม, สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ, 2530, น. 82-84)

หัวเขาแดงจึงเป็นเมืองสงขลาในยุคแรกซึ่งตั้งอยู่ริมทะเลสาบ ผังตรงกันข้ามเป็นศูนย์กลางทางการค้าทางทะเลนานาชาติ ชาวยุโรปรู้จักกันในชื่อนครา ซิงกอร่า (Nagara Singora) หรือ “นครสิงขร” ซึ่งหมายถึงเมืองแห่งขุนเขา

อย่างไรก็ตาม เป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางในหมู่ผู้ใฝ่รู้ประวัติศาสตร์ถึงบทบาทของคนในสายสกุลสุลัยมานกันเป็นอย่างดีว่า “สุลต่านสุลัยมาน” คือต้นสกุลสุลัยมาน ทั้งสายพุทธและมุสลิม ที่โยงโยอยู่ในสายราชินิกุลรัชกาลที่ 3 ผ่านทางสมเด็จพระศรีสุรลัยบรมราชชนนี หรือเจ้าจอมมารดาเย็นในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และคนในสายตระกูลนี้หลายท่านเป็นข้าราชการบริวาร ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้าคนบดี ครูบาอาจารย์ นักวิชาการ นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ นักการเมือง ฯลฯ ที่ได้ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายสร้างบ้านแปลงเมืองด้วยความสุจริตใจมาโดยตลอดตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบันภายใต้นามสกุลต่างๆ เช่น ณ พัทลุง, สุคนธาภิรมย์

ศิลาจารึกสำโรง 3 หลัก 3 ภาษา
เป็นศิลาจารึกที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากศิลาจารึกในแหล่งอื่น ๆ
เพราะเป็นเพียงแหล่งเดียวในภาคใต้ หรืออาจกล่าวได้ว่าในเมืองไทย
ที่มีศิลาจารึก 3 หลัก 3 ภาษา ที่มีสาระพ้องกันทั้งสามภาษา
คือ ไทยถิ่นใต้ 1 หลัก มลายูอักษรยะยาวิ 1 หลักและจีน 1 หลัก
อยู่ด้วยกัน

ณ พัทลุง, ศิริธร, คชสวัสดิ์, ศรุตานนท์, กรมี, ศิริสัมพันธ์, หวันมูดา, มุดาสุขเซ็น, วลลิโกดม, ชลายนเดชะ, ศรีจรรยา และมานะจิตต์ เป็นต้น

“กล่าวโดยสรุป สกุลมุสลิมสุนนีสายอาหรับจากพัทลุงได้มีบทบาทสำคัญอยู่ในประวัติศาสตร์ของเมืองไทย ทั้งในภาคใต้ กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์มาโดยตลอด บางส่วนของเชื้อสายนี้ยังคงเป็นมุสลิม ซึ่งบำเพ็ญคุณประโยชน์ต่อแผ่นดินไทยอยู่ตลอดมา บางส่วนเป็นพุทธศาสนิก บางท่านเป็นสมาชิกในพระบรมราชวงศ์จักรี และทรงเป็นพระบรมวงศ์ชั้นสูงหรือชั้นสูงสุดด้วย เหล่านี้แหละคือ ลักษณะที่ประกอบขึ้นเป็นชาติไทย” (เกษม ท้วมประถม และคณะ, 2530, น. 87)

ในเรื่องเดียวกันนี้ สุภัทร สุคนธาภิรมย์ หนึ่งในราชบัณฑิตของเมืองไทย ในฐานะลูกหลานของสายสกุล “สุลต่านลัยมาน” ได้ยืนยันถึงความสำคัญของสายตระกูลของท่านไว้

“สายสกุล ณ พัทลุง และสกุลที่แตกแขนงออกไป จำลึกถึงความสัมพันธ์เหล่านี้อยู่เสมอ แต่ด้วยความเจียมตัวไม่กล้าเอ่ยปากคุยถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ การที่นำเอาเรื่องราวความสัมพันธ์ทางความเป็นญาติกับท่านเจ้าจอมมารดาเรียม คือสมเด็จพระศรีสุริเยศมหาราชกาลเธอถึงในโอกาสนี้ ก็เพื่อถวายเป็นความเคารพและระลึกถึงพระองค์ท่านผู้เป็นที่เคารพรักของพวกเรา เนื่องในโอกาสครบรอบ 150 ปีแห่งวันสวรรคตของพระองค์ท่าน (17 ตุลาคม 2380) ประกอบกับความรู้สึกจับใจในพระนามเดิมของท่าน ที่เรียกกันว่า “เรียม” นั้น หากจะเรียกให้เต็มคำก็ต้องเรียกว่า “มาเรียม” ซึ่งตรงกับคำว่า “มารี” หรือ “มาริอา” ในภาษาละตินนั่นเอง” (สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, 2530, น. 99)

ศิลาจารึก หลักฐานโบราณคดีและประวัติศาสตร์

พิจารณาอย่างเปรียบเทียบ ศิลาจารึกไม่ต่างอะไรกับพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งหรือสมุดบันทึกที่เล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือประวัติบุคคลสำคัญทั้งหลายในอดีตโดยสังเขปของแต่ละยุคสมัยและพื้นที่ ในภาคใต้ของไทย มีศิลาจารึกอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เช่น ศิลาจารึกข้างฐานเจดีย์ในวิหารธรรมศาลาพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ศิลาจารึกเขาพระนารายณ์ ตะกั่วป่า ศิลาจารึกบ้านโรงเหล็ก นครศรีธรรมราช ศิลาจารึกภาษาจีนบ้านกรือเซะ ปัตตานี ฯลฯ ศิลาจารึกเหล่านี้จะสลักเป็นภาษาไทย บ้าง ภาษาจีนบ้างและอักษรปัลลวะ ภาษาทมิฬบ้าง

ยกตัวอย่างกรณีศิลาจารึกสวนตุลในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการสลักเรื่องราวการยกที่ดินให้แก่พระยาวิเชียรคีรี (ชม) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา เพื่อสร้างเป็นสุสานตระกูลของท่านเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก 117 (พ.ศ. 2411) เป็นวันที่ 10846 ของรัชกาล ถือได้ว่าพระยาวิเชียรคีรี (ชม) เป็นข้าราชการบริพารซึ่งทำงานต่างพระเนตรพระกรรณ ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยและพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

“สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าแผ่นดินสยามขอประกาศไว้แก่ พระยาวิเชียรคีรีและชนทั้งหลายทั้งปวง หรือผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งจะได้ทราบความในหนังสือสำคัญฉบับนี้ให้ทราบว่า ที่ดินซึ่งเป็นสวนมะพร้าวตั้งอยู่ริมทางเขาเทวดาไกลกับเมืองสงขลาระยะทาง 200 เส้น เป็นพื้นที่โดยกว้าง ทิศเหนือ 28 เส้น ทิศใต้ 17 เส้น โดยยาวทิศตะวันออกทิศตะวันตก 49 เส้น 15 วา เป็นที่เลี้ยวไม่เสมอกันตามแผนที่ที่ผูกติดกับหนังสือนี้ มีเส้นดำหมายเขตไว้โดยรอบแล้ว คิดรวมจำนวนเนื้อที่ได้ 1,119 ไร่ 1 งานเศษ 50 วา ที่สวนซึ่งที่กล่าวมานี้ พระยาวิเชียรคีรี ศรีสมุทรวิสุทธิศักดิ์ตามหาพิไชยสงครามรามภักดี อภัยพิริยบรากรมพานุ (ชม) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ได้ขอต่อเราพระเจ้ากรุงสยามสำหรับทำเป็นสวนขั้วฝัสดพญาตวันดวงในตระกูลของพระยาวิเชียรคีรี เราได้อนุญาต² ยกที่ดินให้แก่พระยาวิเชียรคีรีแล้ว พระยาวิเชียรคีรีและผู้ที่จะสืบตระกูลต่อไปจะก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นในที่นั้นได้ตามประสงค์ ให้ที่สวนตำบลดังกล่าวนี้คงเป็นที่สำหรับฝัสดพญาตวันดวงของพระยาวิเชียรคีรีสืบไป ผู้ใดผู้หนึ่งจะทำลายหรือถอนสิ่งใดที่ตระกูลของพระยาวิเชียรคีรีก่อสร้างไว้ด้วยความกตื้ออย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้” (สุริวงค์ พงษ์ไพบูลย์, 2542, น. 7490-7491)

ศิลาจารึกสำโรง 3 หลัก 3 ภาษา

ศิลาจารึกสำโรง 3 หลัก 3 ภาษา เป็นศิลาจารึกที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากศิลาจารึกในแหล่งอื่น ๆ เพราะเป็นเพียงแหล่งเดียวในภาคใต้ หรืออาจกล่าวได้ว่าในเมืองไทยที่มีศิลาจารึก 3 หลัก 3 ภาษา ที่มีสาระพ้องกันทั้งสามภาษา คือ ไทยถิ่นใต้ 1 หลัก มลายูอักขระยาวี 1 หลัก และจีน 1 หลัก อยู่ด้วยกัน แหล่งโบราณคดีนี้เป็น Unseen ของจังหวัดสงขลาที่ควรค่าแก่การศึกษาอย่างยิ่ง ศิลาจารึกสำโรงทั้ง 3 หลักนี้ถูกเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีอาคารหลังหนึ่งในโรงพยาบาลจิตเวชสงขลาราชนครินทร์ สามแยกเก้าเต็ง ริมถนนไทรบุรี ไม่ห่างจากมัสยิดอัลฮิดายะห์ (มัสยิดชุมชนเก้าเต็ง) ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิมที่เนืองแน่นด้วยร้านอาหารอิสลาม ก่อนที่ถนนจะพาเข้าสู่หาดสมิหลา ศิลาจารึกสำโรงทั้ง 3 หลักนี้ทำจากหินแกรนิต ขนาดกว้างประมาณ 75 นิ้ว สูง 122 นิ้ว และหนา 12-14 นิ้ว ตอนต้นสลักเป็นคำร้อยแก้ว ต่อมาเป็นคำร้อยและโคลงสี่สุภาพ

เค้าเรื่องศิลาจารึกสำโรงภาษาไทยถิ่นใต้บอกศักราชไว้ว่า สลักขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2388 อันเป็นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

“พระสุนทรานุรักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา คิดจะบำเพ็ญกุศลสร้างสาธารณะประโยชน์ จึงดำริจะสร้างสร้างถนนบ่อน้ำสะพานข้ามคลองสำโรง จึงนำความขึ้นกราบเรียน ฯพณฯ พระยาวิเชียรคีรี เจ้าเมืองสงขลา พระยาวิเชียรคีรีก็เห็นชอบด้วย จึงชักชวนญาติพี่น้อง ข้าราชการ และชาวเมืองสงขลาที่มีใจศรัทธาบริจาคทรัพย์ไว้ใช้จ่ายในการนี้ได้เงิน 2,312 เหรียญ 3 สลึง ให้ช่างจัดการสิ่งทั้งหลายดังกล่าวแล้วขึ้นเรียบร้อย แล้วทำการฉลองเป็นงานใหญ่เป็นเสร็จการ”
(เอนก นาวิกมูล, 2551, น. 195)

ผู้ที่อ่านจารึกภาษาไทยถิ่นใต้แล้วบันทึกเป็นภาษาไทยกลางไว้คือ อาจารย์โกวิท (เฝื่อน) คติการ มีเฉพาะบางคำได้คงไว้ตามเดิม ส่วนสำนวนโวหารนั้นคัดตรงตามที่ปรากฏในศิลาจารึกสำโรง อย่างไรก็ตาม ท่านอ่านเพียงหนึ่งในสามของข้อความทั้งหมด ส่วนที่เหลือบางแห่งมีรอยลบ บางแห่งถูกปิดทองและบางแห่งเลอะเลือนจนอ่านไม่ได้ ข้อความที่ขาดหายไปส่วนมากเป็นรายนามของผู้บริจาคทรัพย์ในการสร้างสาธารณะประโยชน์

“ศุภมัสดุ พระพุทธศักราชล่วงแล้วสองพันสามร้อยแปดสิบแปดพระวสา สุขปักษ์วันเสาร์ เดือนสิบสอง ขึ้นแปดค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก พระสุนทรานุรักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา มีอนุสรณ์เจตนาเป็นมหากุศล พร้อมด้วยโสมณญาณสัมประยุติ จิตต์คิดถึงพุทโธวาทว่า บุคคล เป็นนักปราชญ์อาจรูซึ่งประโยชน์สองประการ คือประโยชน์ในปัจจุบันอย่างหนึ่ง รู้ประโยชน์อัน หนึ่งจะให้ผลในภพเบื้องหน้าเป็นที่สอง จึงร้องเรียกว่านักปราชญ์ เมื่อมีสักการถึงพระพุทธโสภาท ณะนี้แล้ว เพราะเจตนาปรารถนาต่อการทำทานทำกุศล คือถนอมและบ่อน้ำ สะพานข้าม แลศาลา สำนักนี้ ศาลเทพารักษ์ เป็นห้าประการ ให้ความสุขเป็นทานแก่สมณซึ่งพราหมณ์ประชาชน กุลบุตรเป็นที่สุดถึงสัตว์เดียรัจฉานจะได้ดับร้อนรำคาญอันบังเกิดในกายแลจิตแห่งมหาชน หนึ่งจะเป็นที่เจริญกุศลสิ้นการช้านาน จึงนำเอาเรื่องความทำสะพานศิลาข้ามคลองสำโรง ขึ้นกราบเรียน ฯพณฯ พระยาวิเชียรคิริศรีสมุทรวิสุทธิศักดิ์ตามหาพิชัยสงครามรามภักดี อกภัยพิริยบรากรมพาหุ เจ้าคุณเมืองสงขลาที่เลื่อมใสยอมอนุโมทนา จึงชักชวนวงศาณาญาติ ข้าราชการบ้านชาวไทยจีนแขกที่มีศรัทธาได้ไมทนาบริจาคธนทรัพย์ไว้สำหรับจะใช้จ่ายประมวล ได้ประมาณสองพันสามร้อยสิบสองเหรียญ 3 สลึง ครั้นถึงวันพุธ เดือนยี่ ขึ้นแปดค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก มรรคนายกจัดแจงการก่อสร้างพื้นศิลา มีพนัคนำกำแพงช้าง ไปร่งอิฐก็ตั้งทั้งสองข้าง ไว้ช่องว่างกว้างสามวา ไม่แก่นหนาเรียบเรียบรองยาวยี่สิบสองวาที่สุด ศาลาหยุดศิลาประดับ บ่อน้ำขั้บน้าอาบกินช้างทักษิณ ศาลเทพยดาไว้นุชาแขกจีนไทย ยกถนนใหญ่กว้างห้าวา สิ้นมรรคาแปดสิบเส้น ตรงตลอดเห็นจุดประตูเมือง เสาธงเนื่องปักเรียงรันเยะย้ากันคู่ละวา ประดับประดาการฉลอง ปรับปรุงห้องโรงพระปริต เครื่องวิจิตรประจงจัด

วันพฤหัสบดีขึ้นเดือนสาม ฤกษ์ปลอดงามสิบสองค่ำ ปีมะเมีย ล้ำอัฐศก เชิญบุษบก พระบรมธาตุ ยานนุมาศตั้งเทพยดาลำดับมาเป็นเหล่าหลัน ได้ฉายชั้นลั่นฆ้องชัย ยิงปืนใหญ่ ให้โอกาส ยกพยุหบาทพร้อมดุริยางค์แต่งหลายอย่างต่างภาษา แต่ล่องมาถึงศาลเจ้า นำเทวดา เข้าสู่สถานนมัสการให้พระธาตุกลับมาประทับโรงพระปริต วางสถิตยแท่นศิลา เหล่ากระบวน ถ้วนหาญแห่ อึงอัดแอ่กษาหารในโรงทานแขกจีนไทย หญิงชายใช้รื้อส่นด้วยกัน หมิ่นแปดพัน สี่ร้อยห้าสิบหกไว้ในศาลให้มีการมหรสพสิ้นครันครบทุกสิ่งสรรพ พระสุริย์จันทร์เคลื่อน คล้อยบ่าย เงินทองปรายแก่งนา พระสงฆ์มาเป็นประธาน น้อมนมัสการโดยเคารพ รับศีลจบ ฟังพระปริต สำฤทธิกิจสิ้นสงสยดอกไม้ไฟอัญญา รุ่งเพลปฏิบัติสงฆ์ ยี่สิบองค์ถ้วนสามวัน พระสวดนันทถวายไตร เพิ่มขึ้นใหม่ต่างอาราม สามร้อยสามสิบเอ็ดองค์ถวายสะบงองค์ละผืน ไทยทานอื่นสารพัด เจ้าเมืองจัดไมทนาพร้อมน้อมอำนวยพร ต่างยกกรที่ขึ้นแผ่ผล ส่วนกุศล สรรพสัตว์ จงขจัดพ้นจากทุกข์ ให้มีสุขจนอวสานต์เดชะทานแห่งอาตมา โดยเวทนาพร้อม ทั้งสาม ขอให้ข้ามสังสารวัฏตรัสรู้ธรรมพิสมัย ขอให้เกิดในวรศาสนา เมตไตรยาจะมาตรัส วัตรปฏิบัติให้บริบูรณ์ กุศลบุญอย่าแคล้วตราบ เทาถึงเมืองแก้วแห่งท้องณฤพานก่อสร้างกุศล สืบศาสนา มุ่งหมายให้คลาดแคล้วมารร้าย เดชะผลได้สร้างทานา

ถนนสะพานศาลเทพยเจ้า	เขาสำโรง
อีกบ่อศาลาโรง	พักร้อน
เสร็จด้วยอ่างหินโอง	โอบาส
ฉลองสละทรัพย์ซื้อ	เพื่อสร้างโพธิญาณ
พระสุนทรนุรักษ์	รศธรรม
ความที่นารพอัน	กล่าวแล้ว
ชวนชนประชุมกัน	สร้างกุศลแฮ
พร้อมมนัสแนแนว	มุ่งฟ้าฝ่ายเดียว

รายเงินท่านผู้มีชื่อมโหฬารเป็นราย ๆ พณฯ เจ้าคุณสงขลา เงินเหรียญสองร้อยกับเศษนั้น สามก้อน” (สุวิงค์ พงษ์ไพบูลย์, 2542, น. 7491-7492)

ข้อความบนศิลาจารึกสำโรงภาษาไทยถิ่นใต้ที่มีการอ่านและบันทึกไว้โดยอาจารย์โกวิท (ไผ่ฉ่อง) คติการ จบลงเพียงแค่นี้ ส่วนข้อความตอนหลังที่เหลือเป็นรายนามของผู้บริจาคทรัพย์ช่วยในการสร้างสาธารณะ ประโยชน์ ข้อความนี้เคย ถูกตีพิมพ์ในหนังสือ “สงขลา เมืองงามตามธรรมชาติ” เมื่อ พ.ศ. 2481 และ พิมพ์ซ้ำในหนังสือ “มหาวชิราวุธ 111 พ.ศ. 2550” จารึกสำโรงที่เป็นภาษาจีน อาจารย์สุชาติ รัตนปราการ เป็นผู้อ่านและสรุปสาระสำคัญไว้ว่า “ส่วนที่ 1 พระสุนทรนุรักษ์ปรารถนาที่จะสร้างสะพานสำโรงให้ถาวรแทน สะพานเก่าที่ชำรุด เพื่อเป็นเกียรติอนุสรณ์แก่พระยาวิเชียรคิริซึ่งได้รับพระราชทานให้เลื่อนยศและเห็นว่า สะพานเป็นสาธารณะประโยชน์ ควรเปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาได้มีส่วนร่วมด้วย จึงได้จัดให้มีการรับบริจาค และดำเนินการก่อสร้างจนเสร็จเรียบร้อย ส่วนที่ 2 และ 3 เป็นรายนามผู้บริจาคและส่วนที่ 4 แจ่งยอด เงินรับ-จ่าย และสุดท้ายได้อธิษฐานให้บ้านเมืองร่มเย็น ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล”

ส่วนจารึกสำโรงที่เป็นภาษามลายูอักษรขะยาวิ การสลักไม่ชัดเจน อาจารย์สาเกี๊ยะ หลังยาหน่าย เป็นผู้อ่านและถอดตัวอักษรไว้ ในเรื่องของเงิน บริจาคที่เป็นเหรียญนั้น เป็นสกุลเงินของอังกฤษ ที่เข้ามายึดครองรัฐต่าง ๆ ในคาบสมุทรมลายู (Melayu Archipelago) ในยุคนั้น

นอกเหนือจากสาระเกี่ยวกับการสร้าง สาธารณะประโยชน์ที่สลักบนศิลาจารึกสำโรง ทั้ง 3 หลักแล้ว อาจารย์โกวิท (ไผ่ฉ่อง) คติการ ยังอธิบายรายละเอียดความเป็นมาของถนน บ่อน้ำ สะพาน ศาลาและศาลเทพารักษ์ที่ถูกสร้าง เพิ่มเติมไว้อีกด้วย

ในศาลเทพารักษ์ที่โรงพยาบาลประสาท จ. สงขลา มีจารึก 3 หลัก เป็นภาษาไทย จีน และมลายู อย่างละ 1 หลัก
ที่มา: <http://culturalenvi.onep.go.th/site/detail/4796>

1. ถนนจากลำโรง ยาวตั้งแต่สะพานลำโรงจดประตูเมืองสงขลา คือที่เป็นถนนไทรบุรีตอนสี่แยกทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัดโพธิ์ปฐมมาวาสทุกวันนี้ ซึ่งเดิมตรงนี้มีประตูเมืองที่ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “ประตูไชย” ส่วนถนนตั้งแต่ประตูเมืองจนถึงลำโรงนั้นเดิมคงเป็นทางเล็ก ๆ ที่เพิ่งสร้างขึ้นใน พ.ศ. 2388 ดังปรากฏในศิลาจารึกลำโรงว่ากว้าง 5 วา ยาว 80 เส้น

2. บ่อน้ำ 2 บ่อ ทางทิศเหนือและทิศใต้ของศาลาที่ไว้ศิลาจารึกลำโรง

3. สะพานข้ามคลองลำโรง เดิมใช้ศิลารองแล้วปูเรียบด้วยไม้แก่น ต่อมาใน พ.ศ. 2451 สมัยพระยาชลบุรานุรักษ์ ดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาล สำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ได้รื้อสะพานเดิมแล้วสร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กขึ้นแทน และในสมัยต่อ ๆ มาได้ปรับปรุงตกแต่งสะพานให้ทันสมัยขึ้นดังที่เห็นในปัจจุบัน

4. ศาลา 3 แห่งคือ หลังที่หนึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของสะพานข้ามคลองลำโรง หลังที่สองอยู่ห่างจากสะพาน 15 เส้น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของถนนไทรบุรี ใกล้ศาลาที่ไว้ศิลาจารึกลำโรง (ทั้งสองหลังนี้ถูกถูกรื้อถอนไปหมดแล้วเนื่องจากสภาพทรุดโทรมมาก) หลังที่สามอยู่ทางทิศใต้ของสะพานข้ามคลองลำโรง ตรง 3 แยก ส่วนศาลารายทางอื่น ๆ นั้นจะสร้างพร้อมกันในคราวเดียวกันหรือไม่ ศิลาจารึกลำโรงไม่ได้ระบุรายละเอียดไว้

5. ศาลเทพารักษ์ เข้าใจว่าคงจะเป็นศาลที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ศาลทวด” ซึ่งสร้างเป็นแบบศาลเจ้าที่อยู่ใกล้กับป่าช้าจีนมาเก่าริมถนนสายสงขลาตำบลทุ่งหวัง

6. แท่นสี่เหลี่ยมซึ่งอยู่ริมถนนไทรบุรีทางทิศตะวันออกใกล้กับศาลาที่ไว้ศิลาจารึกลำโรง คงเป็นส่วนหนึ่งของโรงพระปรีด เป็นที่วางพระธาตุคราวงานฉลองดังที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกลำโรง เดียวนี้แท่นสี่เหลี่ยมนี้ถูกต้นไม้ปกคลุมจนแทบจะมองไม่เห็น

ก้าวข้ามความแตกต่างสู่ความปรองดอง

ศิลาจารึกลำโรง 3 หลัก 3 ภาษา ไทย มลายู อักษรยาวี จีน ที่สามแยกเก้าเส้ง สงขลา เป็นหลักฐานโบราณคดีที่ฉายภาพประวัติศาสตร์ความร่วมมือ ร่วมจิตร่วมใจของชาวสงขลาที่นับถือศาสนาต่างกันใน การสร้างสาธารณะประโยชน์แก่ชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรืองสืบจนถึงปัจจุบัน ■

เชิงอรรถ

¹ “ดัทช์” สะกดตามต้นฉบับ

² “อนุญาติ” สะกดตามต้นฉบับ

เอกสารอ้างอิง

เกษม ท่วมประดม, สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง และประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ. (2530). ประวัติสกุลมุสลิม ‘สุนนี’ กับสายสัมพันธ์ราชินิกุลในราชวงศ์จักรี. *นิตยสารศิลปวัฒนธรรม* 8(7), 82-87.

พิริยะ ไกรฤกษ์. (2543). *พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา*. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์.

สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. (2530). ราชินิกุลรัชกาลที่ 3 กับสายสกุล ‘ณ พัทลุง’. *นิตยสารศิลปวัฒนธรรม* 8(7), 92-99.

เอนก นาวิกมูล. (2551). *สมุดภาพสงขลา พ.ศ. 2551*. สงขลา: เดือนตุลา.

